

KNJIŽEVNOST**Mateja Sedmak:****Kri in kultura: etnično mešane zakonske zveze v Slovenski Istri**

Koper 2002: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, 403 strani, ISBN 961-6033-38-7

Naslov knjige Mateje Sedmak *Kri in kultura* je aluzija na doktrino »*Blut und Boden*« (kri in gruda), s katero pa praktično nima nič skupnega. Posrečen naslov se bolj kot na povezovanje navezuje na antagonizem med krvjo in kulturo, oziroma na preplet obeh, ki si v različnih okoliščinah v različnih primerih izmenjujeta vodilne pozicije. Gre za delo, ki je nastalo kot predelana avtoričina disertacija, obogatena z izsledki še enega podobnega projekta. Ukvarja se z različnimi vidiki »etnično mešanih zakonskih zvez«, predvsem v svojem vsakodnevnem medosebnem razmerju znotraj para. Za geografje je ta knjiga posebno zanimiva predvsem z vidika interdisciplinarnega povezovanja preučevanih tematik, ki so verjetno prvič predstavljene na pričujoč način. Gre za zanimivo mešanico teoretskih konceptov s področja antropologije, sociologije, etnične geografije, politične geografije in antropogeografije, pa tudi demogeografije. Z metodološkega vidika je delo za geografa zanimivo tudi zato, ker uveljavlja kombinirani anketno-mikro pristop v smislu narativov in trajektorij, ki v geografiji v zadnjem desetletju vztrajno napredujejo in počasi izpodrivajo klasični anketno-terenski pristop. V literaturi je bilo že večkrat zapisano, da lahko taki pristopi na popolnoma drugačni osnovi ponudijo enako ali celo več kot, recimo jim, klasični anketno-vprašalniški pristopi. Ne le zavoljo problematičnosti neodgovorov in drugih metodoloških slabosti anket ali zaradi drugih, predvsem izvedbenih omejitev, pač pa najbolj zaradi izrazite vsebinske globinskega, ki jo mikro pristop (na primer ponavljani intervju) omogoča.

Uvodoma se lahko še malce pomudimo ob izbranem avtoričinem izrazju. Slednje je bolj ali manj konvencionalno in dokaj sledi utečenemu izrazju ali njihovim prevedkom iz drugih jezikov v slovenščino. Morda najbolj »zmoti« ravno izraz »etnično mešana zakonska zveza«, na katerega naletimo že na naslovnici. Avtoričin poudarek je bil na *etničnem* kot bolj ustreznem od *narodnostnega*, s čimer se lahko strinjamo. Pa vendar se zdi izraz *mešan* ne le pejorativen, pač pa predvsem neustrezen. Pri zakonski zvezi namreč ne moremo govoriti o *zlitju več (ali tudi samo dveh) elementov* (glej SSKJ), temveč gre za v osnovi zakonsko zvezo, katere gradnika sta pripadnika različnih etničnih skupnosti. In to ostaja nespremenjeno, kljub možni spremembi subjektivne odločitve posameznika o pripadnosti neki etnični skupini. Izrekanje prebivalstva o etnični pripadnosti je v »razvitem« svetu nominalno svobodno in subjektivno, zato tudi potencialno spremenljivo. V medosebnem (partnerskem) odnosu pa v tem pogledu dejansko vladajo drugačni odnosi, ki etnično različnost pogosto bazirajo na različnosti jezika ali teritorija, zato je etnična pripadnost navadno sprejeta kot nespremenljiva. Iz tega lahko izpeljemo sklep, da je verjetno primerneje uporabljati oznako »heteroetnične zakonske zveze«. Izraz heteroetničen bi lahko še bolj poslovenili v obliko *raznoetničen* ali *raznonaroden*, morda pa celo v *raznonarodosten*. *Raznoroden* oziroma *heterogen* kot sopomenka pa zopet ni več dovolj precizna in primerna oznaka.

Knjiga je razdeljena v tri dele, od katerih se prvi del posveča teoretskim razglabljanjem, drugi in tretji del pa sta bolj empirična. V teoretskem delu so predstavljene najpomembnejše teoretske podlage, na katerih je avtorica zgradila zanimiv stil interpretiranja, ki se vije predvsem skozi drugi del knjige. V empiričnem delu je predstavljenih veliko število intervjujev oziroma izsekov iz avto/biografskih zgodb, ki se sicer mestoma ponavljajo, a so vsakokrat obravnavani z drugačnega vidika oziroma z drugačnim namenom. Čeprav se morda bralec s kakšno avtoričino interpretacijo izjav informatorjev ne bo strinjal, je moč potrditi visoko interpretativno konsistentnost čez vse besedilo. Včasih se zdi, da so razlage nekoliko preveč v smeri poudarjanja etničnih razlik kot temeljnih dejavnikov kulturnih razlik med zakoncema (ali partnerjema), čeprav avtorica na različnih primerih opozori prav na ta problem.

Velika vrednost dela je tudi v tem, da sicer predvsem na podlagi jezika ločuje ne le etnično, pač pa tudi teritorialno pripadnost ciljnih oseb. Seveda bi lahko kot osrednji dejavnik kulturne različnosti defi-

nirali tudi geografski faktor prostora, po katerem je Slovenska Istra kot robna slovenska pokrajina že sama na sebi bistveno drugačna od ostale Slovenije in bi lahko do podobnih rezultatov prišli tudi v slovensko-slovenskih »hetero-regionalnih« zvezah.

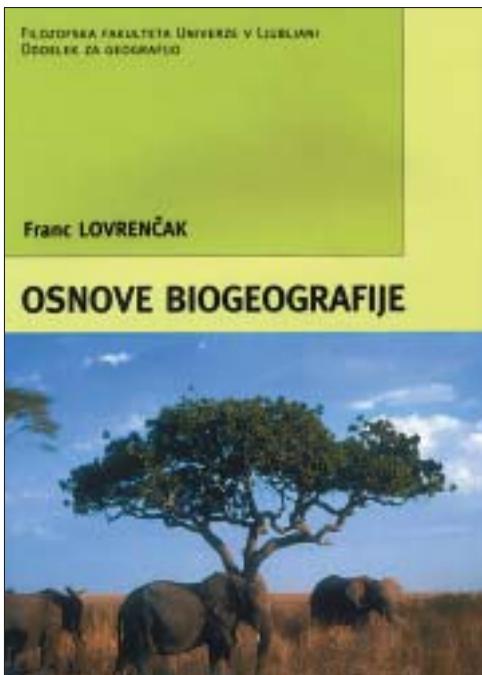
Vsekakor gre za knjigo, ki bi jo bralci s pretežno družbeno-geografske hemisfere morali prebrati. Knjiga je zanimiva tudi za vse tiste, ki jih zanimajo poučni delčki zgodb, ko pokukamo v popoldanske in večerne kamrice stanovanj, ki so se po zaslugi avtorice odstrle bralcu.

Damir Josipovič

Franc Lovrenčak:

Osnove biogeografije

Ljubljana 2003: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 410 strani, ISBN 961-237-052-4

Konec leta 2003 je izšla knjiga Osnove biogeografije avtorja dr. Franca Lovrenčaka. Učbenik ima 409 strani. Namenjen je študentom geografije in izhaja iz učnih načrtov za študij geografije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru. Učbenik je pomembna obogatitev, saj je biogeografija v Sloveniji še mlada znanstvena veda in zanjo ni razpolago dovolj literature v slovenskem jeziku (v nasprotju s tujino, kjer tako v nemškem kot v angleškem jeziku obstaja raznovrstna literatura). Doslej smo imeli za biografijo le dva priložna, ki sta bila namenjena študiju biogeografskih vsebin, in sicer skripto Geografija prsti in rastja, ki jo je leta 1960 napisal Svetozar Ilešič, in skripto z biogeografsko vsebino, ki jo je v sklopu fizične geografije II leta 1983 pripravil Borut Belec. Natančno po dvajsetih letih, kar je za znanstveno stroko dolgo obdobje, pa je izšla Lovrenčakova knjiga Osnove biogeografije, sodobno opremljeno in strokovno obsežno delo.

V devetih vsebinskih sklopih so prikazane metodološke osnove biogeografije. Poseben poudarek je namenjen tudi opredelitvi pojma biogeografija. Interdisciplinarnost biogeografije je vidna že iz nje-

nih opredelitev, saj je v okviru geografije to ena od vej fizične geografije, ki preučuje rastlinstvo in živalstvo kot sestavini pokrajine in njuno povezanost z ostalimi dejavniki pokrajine, zlasti s podnebjem in prstmi, tudi z reliefom, vodami ter vse bolj z delovanjem človeka. V okviru biologije pa biogeografija kot področje biologije preučuje geografsko razporeditev rastlinskih in živalskih vrst ter višjih sistematskih enot na Zemlji. Najširše je poglavje o organizmih in okolju. Biosfera je predstavljena kot del naravne sfere Zemlje, s spoznavanjem sistematike in življenjskih oblik organizmov dobimo geografi temeljna biološka znanja za razumevanje prepletenosti živega in neživega v okolju. Poglavje o abiotskih sestavinah na analitični način predstavlja podnebje, mehanske okoljske dejavnike, kemijske okoljske dejavnike ter relief kot orografski dejavnik. Med biotskimi sestavinami so obravnavani rastline, živali in človek. Osrednji del učbenika je namenjen predstavitvi razširjenosti rastlinstva in živalstva po Zemlji. Z regionalno razporeditvijo rastlinstva in živalstva na Zemlji spoznamo rastlinska in živalska območja na Zemlji, ki jih imenujemo tudi biogeografske regije.

V učbeniku je na prvi pogled veliko tujk, zlasti v poglavju o bioklimatskih pasovih in zonobiomih (to so ekološko opredeljene podnebne cone), ki so natančno obrazloženi. Zelo priročen je zadnji del učbenika, kjer so sezname imen rastlinskih združb, navedenih v besedilu, in kazali strokovnih imen rastlin in živali, prav tako navedenih v besedilu. Uporabno je poglavje o biogeografskem kartiranju in regionalizaciji, kjer se seznanimo z različnimi vegetacijskimi zemljevidi in postopki kartiranja.

Sklepno poglavje o človeku in biosferi se genetsko dotika sprememb vegetacije od začetnega obdobja, ko je bil človek neposredno povezan z naravo, do danes, ko govorimo o varstvu biosfere zaradi pretiranih poseganj človeka v zeleni plašč Zemlje.

Ob pregledu učbenika začitimo nujnost poznavanja biogeografskih vsebin tudi pri drugih vejah geografije, saj je vegetacija z živalstvom najbolj viden element pokrajine. Avtorju je uspelo na razumljiv način predstaviti sicer zapletene povezave med sestavinami živega in neživega okolja ter umestiti človeka vanj. Ker je ta učbenik prvi sodoben učbenik biogeografije v slovenskem jeziku, ga priporočam študentom geografije, da ga uvrstijo med študijsko gradivo. Zagotovo pa je že pritegnil tudi druge bralce, ki jim je blizu sistematika, natančnost izražanja in jasnost misli.

Ana Vovk Korže

Maja Topole:

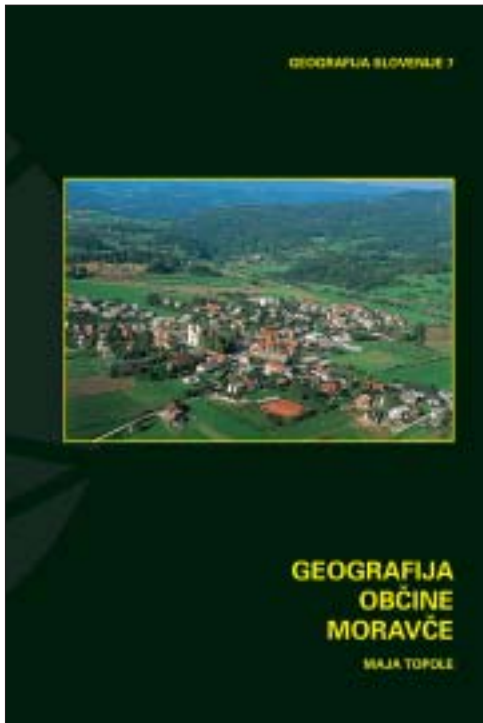
Geografija Občine Moravče

Geografija Slovenije 7

Ljubljana 2003: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 238 strani, 52 preglednic, 32 grafov, 40 zemljevidov oziroma kartogramov in 114 fotografij, ISBN 961-6500-06-6

Ob prebiranju naše najnovejše regionalnogeografske monografije, ki obravnava Občino Moravče, se ponovno utrne pomisel, kako koristna in potrebna so tovrstna dela. Kajti (naj)novejši raziskovalni izsledki, ki temeljijo na sodobnih in v svetu čedalje bolj uveljavljenih raziskovalnih pristopih, podprtimi z najrazličnejšimi matematično-statističnimi metodami, modeli in geografskim informacijskim sistemom, nas vedno znova presenečajo z novimi pokrajinskimi značilnostmi in z njihovimi vrednostnimi povezavami. Vzročno-posledična povezanost med posameznimi pokrajinskimi sestavinami in njihovimi sklopi v celostnem pokrajinskem sistemu je neovrgljiva stvarnost, ki je čedalje bolj podprta z objektivnimi izračuni in karseda s številčnimi vrednostmi. In kolikor bolj se poglobljamo v posamezne sestavine okolja in v njihove funkcionalne namembnosti v sklopu celote, toliko bolj spoznavamo pomen in namen geografskih preučevanj, njihovih kompleksnih pogledov na pokrajinski sistem in prostorsko stvarnost.

Druga značilnost, ki se kaže ob pregledovanju monografije o Moravškem je ta, da se je avtorica pri svojem delu tvorno naslonila na izsledke geografskih in drugih raziskav, ki so bile v preteklih letih opravljene v aplikativne namene različnih naročnikov. Elaborati, ki s svojo raziskovalno verodostojnostjo

prikazujejo in opredeljujejo posamezne pokrajinske prvine ali njihove sestavine, dobijo v tako zasnovanem delu, kot je geografska monografija moravškega ozemlja, vesplošno strokovno potrditev. Z vključitvijo njihovih poglavitnih strokovnih sporočil v najrazličnejše pregledne ali združivne raziskave je zagotovljeno kroženje znanja in spoznanj od aplikativnih in usmerjenih raziskav k temeljnim preučevanjem in obratno.

Številni geografski in drugi aktualni pokrajinski pojavi in problemi so v knjigi predstavljeni v 15 poglavjih. Vsako od njih je namenjeno osvetlitvi osnovnih pokrajinskih sestavin, ki s svojimi prvimi, pojavi in procesi oblikujejo mozaično podobo predalpskega sveta na zahodnem obrobju Posavskega hribovja med dolinama Črnega grabna na severu in Savsko dolino na jugu. Razgibano ozemlje sestavlja sedem pokrajin. Podolja zajemajo 36 % ozemlja Občine Moravče, preostali deli pa pripadajo hribovju. V prvo skupino spadajo: Zahodno ali Vrhpoljsko podolje, Osrednje ali Moravško podolje in Vzhodno ali Peško podolje. Hribovita območja sestavljajo: Hribovje Svetega Mohorja, Hribovje Limbarske gore, Hribovje Murovice, Ciclja in Slivne in Južno podgorje Ciclja in Slivne. To so temeljne homogene pokrajinske oziroma prostorske enote, ki so podrobneje označene in ovrednotene z najrazličnejših geografskih vidikov. Predstavljajo osnovno podstat za iskanje in ugotavljanje razlik v pokrajini, obenem pa služijo kot očitni, prevladajoči, nazorni in zunanji znanilci razčlenjevanja pokrajinske stvarnosti.

V naslednjih petih poglavjih (strani 46–103) so obdelane naravnogeografske prvine, in sicer površje (geološka zgradba, kamninska sestava, višinski pasovi, višinske razlike, nakloni površja in razvojni tipi reliefa), vode (vodno omrežje in poplavni svet), podnebje (temperature, padavine, ekspozicija površja in sončno obsevanje), prst in rastlinstvo. Pri tem je treba posebej poudariti, da so bile za potrebe te raziskave najrazličnejše rokopisne karte z različnih strokovnih področij digitalizirane. Nekaj kart je bilo izpeljanih iz osnovnih topografskih ali tematskih kart, medtem ko so bile karte rabe tal izdelane na pod-

lagi letalskih posnetkov iz leta 1998. Vsaka karta je prekrita z mrežo kvadratov velikosti 50 m krat 50 m. Moravsko občino sestavlja 24.547 celic in v sleherno celico so bili vnešeni nešteti podatki tako s področja naravnogeografskih kot družbenogeografskih in drugih področij.

Raba tal je prikazana v devetem poglavju, in sicer v osmih kategorijah: pozidane površine, njive, sadovnjaki, travniki, površine v zaraščanju, gozd, nerodovitni svet in vodne površine. Posamezne kategorije rabe tal so prikazane po pokrajinah glede na nadmorsko višino, naklon, geološko podlago, prsti, ekspozicije, osončenost in rastje. Poučna je primerjava rabe tal v k. o. Velika vas med letoma 1825 in 1998, kjer je dve tretjini nekdanjih kmetijskih zemljišč že prerasel gozd, znaten del pa se jih ponovno zarašča. Ob tem je bilo ugotovljeno, da so družbenogeografski dejavniki neposredno vplivali na naznačeno spremembo rabe tal v zadnjih 173 letih.

Deseto poglavje o vrednotenju geokoloških razmer tako za kmetijstvo kot za pozidavo je izredno dragocen prispevek k praktičnim posegom in napotkom za prevrednotenje današnje namembnosti kmetijskih zemljišč. Naravnogeografske razmere dovoljujejo, da bi bilo na območju Občine Moravče za pozidavo primernih 36,4 % površin, če pa upoštevamo za zidavo primerne tudi gozdne površine, se njihov delež dvigne na 65,1 %; danes so te možnosti izrabljene le z 19 %. Sadovnjaki zavzemajo samo tri odstotke najprimernejših površin in zanje je na voljo še 139 ha zelo ugodnih površin: Del teh je že pozidan (13 %), ali pa so namenjene slabšim njivam (25 %), travnikom (28 %) in kar 30 % jih je v zaraščanju. Priporočene površine za travnike so v 40 % dejansko pod travno rušo, 12 % zavzemajo stavbišča, tretjina je namenjena manj kvalitetnim njivam in 13 % jih je v zaraščanju. Današnja namembnost najprimernejših njivskih površin pa je naslednja: 31 % zavzemajo njive, 13 % je pozidanih, 37 % je travnikov, v zaraščanju pa je 14 %. Za ureditev njiv, sadovnjakov in travnikov ter za pozidavo bi lahko izkoristili 451 ha današnjih gozdov.

V naslednjih poglavjih so pregledno prikazani poselitev, ki sega v prazgodovino. Podrobneje je opisano prebivalstvo in njegove strukture. V zadnjih sto letih se je njegovo število povečalo za eno desetino, in sicer najmočneje v naseljih v pasu med 350 in 399 m (45 %). V poglavju Naselja je obravnavanih vseh 47 naselij, prikazana pa je tudi njihova razporeditev, gostota, velikost, pa prebivalstveni in gospodarski tipi naselij. Na Moravškem prevladujejo majhna naselja (v povprečju štejejo po 86 prebivalcev), Moravče kot občinsko središče pa so ob popisu imele 846 prebivalcev. V poglavju Gospodarstvo so navedeni rudarstvo in industrija, izkoriščanje mineralnih surovin (kremenov pesek), kmetijstvo z uveljavljenim žitno-okopavinsko-krmnim sistemom, pa promet in turizem.

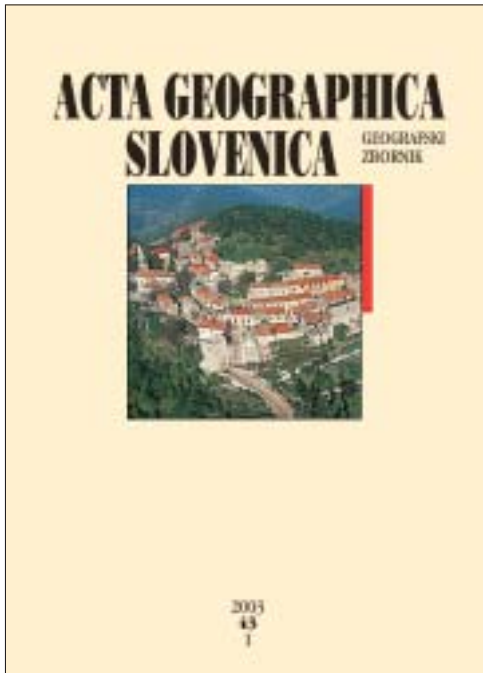
Sklepni predstaviti s temeljnimi ugotovitvami raziskave sledijo imensko in stvarno kazalo, pregled virov in literature, seznam celotnega ponazoritvenega slikovnega gradiva ter seznam preglednic. Kartografsko ponazoritev so sestavili in izdelali sodelavci GIAM ZRC SAZU (Jerneja Fridl, Mauro Hrvat in Maja Topole), odlične fotografije pa so poleg avtorice monografije prispevali še M. Hrvat in M. Kapus, A. Stražar in M. Orožen Adamič. Prevod izvlečka v angleščino je opravil Wayne J. D. Tuttle, medtem ko je Drago Perko knjigo oblikoval. Izdajo knjige je podprlo Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport Republike Slovenije.

Predstavljena monografija Geografija Občine Moravče je temeljno in izvirno delo ter prvo te vrste pri nas, ki obravnava zaključeno upravno-teritorialno enoto. Zgrajena metodologija omogoča tovrstna preučevanja manjših in srednjevelikih občin, ki s svojimi vsakdanjimi problemi iščejo nove smeri svojega prihodnjega razvoja. Dr. Maja Topole je z objavljeno knjigo prikazala in utemeljila pomen in vrednost posameznih geokoloških prvin, obenem pa na osnovi današnjih tehnoloških kriterijev tudi nakazala možnosti prihodnjega razvoja. Le ta bo moral temeljiti na korenitem prevrednotenju obstoječega stanja, ki je zarisano v današnji pokrajinski podobi. Prepričan sem, da je celotna vsebina predstavljenega dela dokaz, kako pomembna je geografija, še zlasti na področjih, ki zahtevajo poznavanje in razumevanje celostnega spektra pojavov v posameznem pokrajinskem sistemu. Zato smo lahko vsem, ki so kakorkoli sodelovali pri snovanju in izdelavi knjige, iskreno hvaležni za res veliko, vzorčno in izvirno znanstveno delo.

Milan Natek

Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik 43-1

Ljubljana 2003: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 162 strani, 157 strani, ISSN 1581-6613

Marsikdo bo po naslovu presenečeno ugotovil, da je prišla na knjižne police spet nova geografska periodična publikacija. Dejansko pa je prišlo s priključitvijo Inštituta za geografijo h Geografskemu inštitutu Antona Melika na Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti leta 2002 tudi do vsebinske združitve obeh temeljnih inštitutskih znanstvenoraziskovalnih glasil: Geografskega zbornika/Acte geographice in Geographice Slovenice. Kot zagotavlja njen glavni urednik dr. Milan Orožen Adamič, bo prenovljeno inštitutsko glasilo nadaljevalo dosedanja prakso in objavljalo vse izvirne znanstvene razprave kakor tudi študije, ki bodo prispevale k bogatenju osnovnih geografskih spoznanj o Sloveniji ter k uveljavljanju slovenske geografske misli v svetu. Poleg tega bo Acta geographica Slovenica, ki ima tudi razširjeno vsebinsko zasnovo, odslej praviloma izhajala dvakrat letno.

Prvi zvezek Acte geographice Slovenice prinaša pet razprav, ki posegajo na področje regionalnega planiranja in demogeografije.

Uvodno razpravo sta napisala Drago Kladnik in Marjan Ravbar *The importance of the division of the countryside in stimulating regional development* 'Pomen členitev podeželja pri spodbujanju regionalnega razvoja' (strani 9–51). Tudi naše podeželje je čedalje bolj v ospredju zanimanja raziskovalcev različnih področij, ki iščejo v njegovih sestavinah dragocene vzvode za njegov nadaljnji razvoj, istočasno pa skušajo ovrednotiti njegovo vlogo pri celostnem razvoju posameznih območij. Avtorja razprave sta skušala na podlagi osmih sintetičnih kazalnikov (naravni omejitveni dejavniki, zemljišče in kmetijski sistemi, posebne in prebivalstvene razmere, gospodarska učinkovitost, prebivalstvena infrastruktura, obmejnost in stanje okolja), ki so razvojna gibalna podeželja, prikazati in ovrednotiti današnje stanje, še posebej pa izluščiti najrazličnejše geografske, gospodarske, socialne in druge probleme. Ugotavljata, da podpopprečno razvito podeželje zavzema skoraj petino naše države, na kateri se je med letoma 1961

in 1996 število prebivalcev zmanjšalo za četrtno, medtem ko se je na nadpovprečno razvitem podeželju v istem času povečalo za več kot polovico. Ob sklepu razprave predlagata nekatere ukrepe, ki bodo prispevali k odpravljanju razlik in razvojnih ovir ter pospeševali enakomernejši razvoj podeželja in njegovo kvalitetnejšo poselitve.

Janez Nared in Marjan Ravbar v prispevku *Starting points for the monitoring and evaluation of regional policy in Slovenia* 'Izhodišča za spremljanje in vrednotenje regionalne politike v Sloveniji' (strani 53–83) razčlenjujeta našo zakonodajo iz zadnje četrtnine 20. stoletja, ki je predvidela pospešitev hitrejšega razvoja na manj razvitih območjih. Prav tako je poudarjala potrebe po policentričnem razvoju Slovenije. Vsebinska členitev sprejete zakonodaje je pokazala, da dosedanje oblike spodbujanja razvoja demografsko ogroženih območij ni več ustrezna po uvedbi tržnega gospodarstva. Kajti predvsem na demografskih kazalcih temelječa regionalna politika ni bila zadostna in ne ustrezna. Poleg tega je morala Slovenija z vstopom v Evropsko zvezo svojo zakonodajo uskladiti z uveljavljenimi evropskimi standardi. Osnovno sporočilo prispevka je prav v tem, da iz splošnih in obče veljavnih zakonitosti družbenogospodarskega razvoja ne moremo izvzeti posameznih območij, pač pa je treba njihov hitrejši razvoj prilagoditi obče veljavnim razvojnim težnjam.

Razpravo *Legislation in the field of regional policy in Slovenia and an analysis of its spatial impact* 'Zakonodaja s področja regionalne politike v Sloveniji in analiza njenih učinkov v prostoru' (strani 85–110) je napisal Janez Nared. V zadnjih desetletjih so postajale pri nas čedalje vidnejše razlike med razvitimi in nerazvitimi območji, ki jih je država skušala zmanjšati. V ta namen je bilo izdelanih mnogo zakonov, še največ upanja je obetal zakon o skladnejšem regionalnem in policentričnem razvoju Slovenije iz leta 1975 (in s kasnejšimi dopolnitvami in popravki). Avtor se je v prispevku lotil vsebinske členitve zakonov, še zlasti z geografskih vidikov, njihovo primernost pa je ovrednotil s SWOT analizo. Vsebinska členitev zakonov iz posameznih obdobjev je pokazala na njihove prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti oziroma stranpoti. Vložena sredstva v naša manj razvita območja so bila preskromna, zato ni bilo mogoče pospešiti njihovega hitrejšega gospodarskega napredka. Kljub temu pa pisec ugotavlja, da se je izboljšala infrastrukturna opremljenost manj razvitih območij, izboljšala se je njihova gospodarska struktura, povečalo se je število krajev z delovnimi mesti, zvišala stopnja neagrarne zaposlenosti, predvsem pa je porasla moč njihovih občinskih središč.

Damir Josipovič je prispeval *Geographical factors of fertility* 'Geografski dejavniki rodnosti prebivalstva' (strani 111–125). Prenekatera vprašanja rodnosti pri nas so bila preučevana pretežno z demografskih vidikov. Z razčlenjevanjem in vrednotenjem teh je prišel avtor do spoznanja, da je stopnja rodnosti odvisna tudi od številnih geografskih dejavnikov. Med temi posebej omenja razčlenjenost površja, naravne ovire in državne meje, dostopnost in oddaljenost od središč, delež zaposlenih v neagrarnih dejavnostih, prostorsko strukturo območja in podobno. Razprava, ki sega na teoretično področje preučevanja rodnosti, utemeljuje, da so vrednostne razlike za njeno pojavnost odvisne tudi od številnih geografskih značilnosti in posebnosti pokrajin.

Damir Josipovič in Peter Repolusk objavljata razpravo *Demographic characteristics of the Romany in Prekmurje* 'Demogeografske značilnosti Romov v Prekmurju' (strani 127–147). V Prekmurju živi skoraj polovica Romov na Slovenskem. Njihova prisotnost je vtisnila pokrajini, kjer jih je po pisčevih zagotovitvah okrog 3740, posebno pokrajinsko barvitost in nasebinsko strukturo. V Prekmurju živi pet skupin Romov, in sicer: Sinti (zahodno Goričko), madžarizirani Romi (Dobrovnik, Hodoš), vlaški Romi (okolica Lendave), karpatski Romi (Goričko, Ravensko) in turški Romi (območje Črenšovcev). V razpravi so nakazani številni problemi, ki preprečujejo njihovo številčno ovrednotenje, zato so kakršnekoli analize njihovega demogeografskega stanja in poznavanje njihovih dejanskih demografskih sestavin izredno otežkočene. Zato so za geografski razmislek o prekmurskih Romih izredno dragoceni priloženi kartogrami, ki kažejo na njihovo razpršenost, obenem pa tudi na njihova naselja. Teh je 47 in so večinoma postavljena ob meji z drugimi naselji. Največ jih je na zahodnem Goričkem, in sicer v obliki skrite poselitve.

Milan Natek

Špela Habič:

Bibliografski pregled dela prof. dr. Petra Habiča v letih 1959–1999

Vrhniški razgledi 3

Vrhnika 2000: Vrhnisko muzejsko društvo, strani 119–144, ISSN 1408-0583

V tretjem letniku Vrhnjskih razgledov, glasilu Muzejskega društva Vrhnika, je bila objavljena bibliografija Petra Habiča (1934–1998), uglednega in priznanega ter uveljavljenega slovenskega geografa in krasoslovca, pobudnika, usmerjevalca in uspešnega organizatorja na različnih področjih znanstvenoraziskovalnega dela in ljubiteljskega stanovskega povezovanja ljudi z različnih delovnih področij. Z objavljenim pregledom njegove publicistične dejavnosti dobivamo neposreden vpogled v njegov ustvarjalni in znanstveni opus, ki se odlikuje s številnimi novimi in izvirnimi pogledi na razvoj in namembnost (predvsem) kraškega površja in njegovih hidrogeografskih problemov na Slovenskem. V štiridesetih letih, kolikor zajema njegov iskatejski in kritično-ustvarjalni raziskovalni razpon med letoma 1959 in 1998, je napisal in objavil 363 prispevkov.

Podrobnejši vpogled v Habičevo bibliografijo, ki je kronološko urejena po osnovnih tematskih sklopih, ponuja naslednjo vsebinsko sestavo oziroma podobo: po številu in tehtnosti prevladujejo znanstveni in strokovni članki (142 enot ali 39%), sledijo elaborati in poročila (102 enoti ali 28%), drugi objavljeni članki in prispevki (43 ali 12%), sestavki v Enciklopediji Slovenije (41 ali 11%), monografije in druga zaključena dela (12 ali 3,3%). Med letoma 1984 in 1992 je bil sourednik ali urednik inštitutskega glasila *Acta carsologica*, poleg tega pa je uredil še več zbornikov posvetovanj in zborovanj ter tudi turističnih vodnikov. Habičevi znanstveni, raziskovalni, strokovni, aplikativni in drugi prispevki so objavljeni v več kot 80 knjigah, najrazličnejših strokovnih zbornikih in zvezkih, v znanstvenih in strokovnih periodičnih publikacijah doma in po svetu, v pokrajinskih in krajevnih domoznanskih knjigah, v turističnih, muzejskih in ekskurzijskih vodnikih ter drugih priložnostnih knjižnih izdajah. Njegova najpomembnejša dela, ki so obogatila slovensko krasoslovno in geografsko vedo s številnimi novimi spoznanji, so natisnjena v publikacijah: *Acta carsologica* (32 razprav in študij), *Geografski vestnik* (11 prispevkov), *Naše jame* (40 člankov), revija *Naš krš* (5 prispevkov), *Vrhniški razgledi* (4 članki), *Kras* (3 prispevki).

Zbrana in vsebinsko urejena Habičeva bibliografija ponuja neposreden vpogled v njegovo delo, obenem pa daje in dokumentira prenekatero nove poglede in razmisleke o razvoju reliefa, še posebej na kraških območjih Slovenije. To je temeljno gradivo, ki obenem tudi omogoča globljo in verodostojnejšo presojo o Habičevem prispevku oziroma doprinosu k boljšemu in eksaktnejšemu poznavanju pojavov in procesov, ki oblikujejo naše površje in vplivajo na njegovo namembnost.

Ob pregledovanju nadvse bogate in raznovrstne Habičeve bibliografije ne moremo mimo ugotovitve, da so mnoga njegova dela nastajala v sklopu skupinskih raziskav, ki so predmet preučevanja osvetlile z različnih področij. Med znanstvenimi razpravami in strokovnimi članki je četrtnina nastala v soavtorstvu z enim ali več raziskovalci. Med drugimi članki in prispevki je delež soavtorstva že nekoliko višji (27,5%), pri monografijah in drugih zaključenih delih pa soavtorstvo doseže že 71%.

Koristno je opozoriti še na eno značilnost Habičevega dela. Med njegovim opravljenim delom zavzemajo elaborati in poročila izredno visok delež (28%). To kaže med drugim, da se je Inštitut za raziskovanje krasa Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti vse-skozi zavedal pomena in vloge aplikativnih raziskav, ki so mu tudi zagotavljale materialne možnosti za preučevanja temeljnih problemov krasa.

Pregled Habičevega dela, ki ga spoznamo ob njegovi bibliografiji, ponuja vpogled v mnoge smeri in probleme ter doseže slovenskega krasoslovja v drugi polovici 20. stoletja. Naloga temeljnih panog, ki jim je Peter Habič posvetil vse svoje ustvarjalne moči pri preučevanju slovenske zemlje, pa je, da ovrednotijo njegov znanstveni prispevek k poznavanju in tolmačenju mnogih geografskih, krasoslovnih in sploh celostnih pokrajinskih pojavov in problemov.

Milan Natek

William Stanton:

The rapid growth of human populations 1750–2000: histories, consequences, issues nation by nation

Brentwood, Essex, Združeno kraljestvo 2003: Multi-Science Publishing Co. Ltd., 229 strani, 235 grafov, ISBN 0-906522-21-8

Knjiga Williama Stantona je zanimiva za vse tiste bralce, ki jim ni vseeno, v katero smer se razvija svetovno prebivalstvo. Med njimi so gotovo (demo)geografi ter drugi strokovnjaki s področja prebivalstvenih študij. Za slovenske bralce je zanimiva tudi zato, ker na razumljiv način predstavlja problem prebivalstvene rasti po posameznih državah in območjih vsega sveta, med katerimi je tudi Slovenija. Na ta način lahko prvič na enem mestu primerjamo prebivalstvene razmere v Sloveniji z razmerami drugod.

Avtor je lucidno razdelil knjigo v dva dela, ki sta med seboj horizontalno ločena pa vseeno prepletena, kar je za predstavljeno demogeografsko snov posebnost, morda celo edini primer te vrste v angleščini. Ločnico je opaziti, ko se bralec sprehaja od strani do strani in ko ponavadi na zgornji polovici strani naleti na graf posamezne države s spremnim besedilom v nekoliko drobnejšem tisku, kot se sicer vije skozi knjigo v spodnji polovici strani.

Prvi del predstavljajo »Dokazi«, kot 235 grafov (z vrisanimi krivuljami rasti prebivalstva v zadnjih 250 letih ter spremnimi besedili) imenuje avtor. Krivulje na grafih se večinoma nanašajo na krajša obdobja, kar je največkrat povezano s problemom obstoja zanesljivih podatkov za najzgodnejša obdobja. Grafi pa so sicer opremljeni še s podatki o stopnjah celokupne in naravne rasti prebivalstva, o gostoti prebivalstva, o stopnji spremembe v zadnjih 100 letih ter o etnični strukturi po izbranih popisih. Doslednost prikaza vseh naštetih elementov je zopet odvisna od obsega razpoložljivih podatkov. Grafom sledijo zgoščeni opisi zgodovinskega razvoja obravnavanih držav, ki izpostavljajo najpomembnejše dogodke ali časovne prelomnice v njihovem prebivalstvenem razvoju.

Avtorjev koncept demogeografskega razvrščanja držav sveta je arbitraren. Temelji namreč na trenutni absolutni velikosti posameznega prebivalstva. Izbrana kritična vrednost je 1,8 milijona prebivalcev ter njena desetkratnika 18 in 180. Morda se zdi nekoliko vprašljiva ravno izbira teh številčnih meja, vendar se izkaže kot praktična pri primerjavi posameznih držav. Tako imajo vse države znotraj iste skupine enako osnovo na grafičnem prikazu, kar močno olajša vzporejanje. Z omenjenimi tremi ločnicami so tako države razvrščene v štiri skupine. V prvi skupini so številčno zelo velike države, ki imajo več kot 180 milijonov prebivalcev. V drugi skupini so tiste, ki so po velikosti med 18 in 180 milijoni. V tretji skupini so države, ki imajo med 1,8 in 18 milijonov ljudi. V tej skupini je tudi Slovenija, ki tako zahvaljujoč meji razreda ni pristala v skupini najmanjših držav, torej tistih z manj kot 1,8 milijona prebivalcev. Zdi se, da je avtor zavestno spustil mejo srednje velikih držav, kamor navadno štejemo tiste z deset ali več milijoni prebivalcev, in sledil kriteriju »nacionalne« države. K temu navaja predvsem dejstvo, da med številčno najmanjšimi državami najdemo le Estonijo kot klasično predstavnico koncepta »nacionalne« države.

Drugi del je avtor poimenoval »Komentar (preučevanje Dokazov)«. V tem delu avtor razpravlja o problemih, s katerimi se je v zadnjih dveh in pol stoletjih soočalo svetovno prebivalstvo. Avtor se ne osredotoča zgolj na »surova« dejstva in kvantitativne podatke, pač pa se posveti razmišljanjem o sedanjih in preteklih okoliščinah ter posledicah določenega prebivalstvenega razvoja. Veliko pozornosti posveča tudi izgledom in prihodnjim razvojnim scenarijem. Avtor piše očitno navdahnjen z maltuzijanstvom, saj knjigo posveča prav Thomasu Robertu Malthusu (1766–1834). Avtor med ostalim pravi, da je bil ravno Malthus tisti, ki je prvi opozoril na dalekosežne posledice pretiranega naraščanja prebivalstva. Od devetih poglavij, ki sestavljajo drugi del, sta prvi dve namenjeni razlagi strukture knjige in metodološkimi pojasnilom. Tretje poglavje se ukvarja z regionalizacijo sveta oziroma z razporeditvijo v določene skupine za analizo, kar je dodatno pojasnjeno v dodatku ob koncu knjige. Od četrtega do osmega poglavja teče jasna rdeča nit, ko se avtor posveča nekaterim demogeografsko-ekološkim vprašanjem in prinaša nekaj novih konceptov pri ugotavljanju meja prebivalstvene nosilnosti okolja. Obdobje

eksplozije prebivalstva tako označuje koncept »šibkih ovir rasti« (WROG = *weak restraints on growth*), ki močno presega prehranitveno sposobnost okolja neke države. Drugi koncept »stopnje nasilnega zmanjševanja« (VCL = *violent cutback level*), kaže, da lahko pride do »preobremenitve« okolja z antropogenimi dejavniki, ki skozi etnično čiščenje ali genocid preprečujejo, da bi določeno prebivalstvo po 'naravni' poti še naprej naraščalo. Tretji koncept »kontrola smrtnosti« (DC = *death control*) je prek razvoja znanosti in medicine omogočil razmere, pri katerih je bilo kmetijstvo produktivnejše, s čimer je bilo pravzaprav omogočeno obdobje »WROG«. Poseben poudarek avtor posveti tudi agresivnemu razmnoževanju, ki je taktika nekaterih skupin prebivalstva, da z visoko rodnostjo »nadštevijo« rivalsko skupino. Ta še kako aktualen princip lahko opazujemo v naši regionalni sosesčini pri Albancih na Kosmetu in v Makedoniji. Avtor se na več mestih sprašuje o upravičenosti teritorialne »legalizacije« takih metod. V devetem poglavju se avtor zatre v prihodnost, kjer se v obliki enega od možnih scenarijev znova dotakne Malthusa in tako logično sklene svojo izčrpano obravnavo problema rasti svetovnega prebivalstva.

Ob koncu lahko ugotovimo, da je posebno hvalevreden avtorjev fleksibilen pristop k izbiri držav oziroma območij kot osnovnih teritorialnih in prebivalstvenih enot analize. Tako poleg mednarodno priznanih in formalno neodvisnih držav najdemo še celo vrsto odvisnih držav, ozemelj pod mednarodnim nadzorom in ozemelj, ki so sicer formalno del drugih držav, v prebivalstvenem smislu pa pomenijo posebne in prepoznavne enote. Tak pristop je avtorju omogočil, da je v grafične prikaze vnesel tudi kontekst razpadlih ali združenih ozemelj. Tako je denimo današnja Srbija in Črna Gora prikazana najprej kot naslednica SFRJ z močno diskontinuiteto leta 1991, nato kot Srbija, znotraj katere sta posebni enoti še Vojvodina in Kosmet (Kosovo in Metohija), in slednjič kot Vojvodina in Kosovo z Metohijo kot dve posebni območji. Vsekakor gre za pristop, ki zasluži posnemanje, ko gre za geografske prikaze časovnih vrst, ki se nanašajo na ozemeljsko spremenljive subjekte mednarodnega prava (na primer države). S to knjigo je obogatena predvsem demogeografska literatura, knjiga kot taka pa ni namenjena enkratnemu branju, pač pa je priročnik, ki se bo imetnikom pogosto znašel v/pri roki.

Damir Josipovič